išplitimą ir vietovės topografiją. Šią akmens amžiaus gyvenvietę siūloma įrašyti į NKVR. Tačiau prieš tai dar reikėtų atlikti papildomus žvalgomuosius tyrimus gyvenvietės teritorijai patikslinti. Šios gyvenvietės žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

The field surveys and evaluations in South and East Lithuania

The author has conducted surveys and evaluations in East and South Lithuania in 2008 and earlier years. During these investigations three new archaeological heritage sites were identified: the Astragai (Kaišiadorys District), Pakretuonė 2 (Švenčionys District), and Gireželis–Derežnyčia 4 (Varėna District) Stone Age settlement sites. Evaluations were also conducted in the churchyard of the Naujas Strūnaitis church (Two 19th-century burials (Fig. 1) with brooches below the neck (Fig. 2) were discovered.) and on a private plot in Pašventis village (no discoveries) (both in Švenčionys District). The Stone Age settlements occupied 1–1.5 ha (Fig. 3), in which flint artefacts are found, sometimes even on the road (Fig. 4).

Vykintas Vaitkevičius

Žvalgymai Elektrėnų savivaldybėje

2008 m. Bajorų kapinyną tyrinėjanti KU archeologinė ekspedicija, talkinama Elektrėnų Literatūros ir meno muziejaus etnologės Onos Šakienės, sėkmingai tęsė spėjamų archeologijos ir mitologijos objektų žvalgymus Elektrėnų sav., Elektrėnų sen. ribose (žr. *ATL 2006 m.,* V., 2007, p. 454–455; *ATL 2007 m*., V., 2008, p. 480–482). Visi radiniai perduoti į KšM.

Girnakalių mitologinio Pomergės akmens vieta. Akmuo pirmą kartą paminėtas *Lietuvos žemės vardyno* anketoje 1935 m., iki šiol nebuvo žvalgytas.

Pomergės akmens vieta lokalizuota aukštumoje, 200 m į R nuo Besenio ežero, 180 m į ŠR nuo Lankų sodybos. Tiksli tarybiniu laikotarpiu suskaldyto akmens vieta pamiršta, tačiau vietos gyventojai vieningai rodo aukštumos pakraštį, kuris stačiu šlaitu V leidžiasi į Besenio ežerą. Neretai ši vieta vadinama tiesiog Pamergės kalnu. Akmuo buvęs „didelis“, „aukštas kaip žmogus“, pasakojama, jog tai suakmenėjusi motinos prakeikta nuotaka arba pamergė.

Girnakalių akmuo su pėda. Akmuo pirmą kartą paminėtas *Lietuvos žemės vardyno* anketoje 1935 m.: „Gojely yra akmuo su žmogaus pėda“. Šis faktas buvo žinomas ir Petrui Tarasenkai (*Pėdos akmenyje*, V., 1958, p. 81, Nr. 251). 2006 m. akmenį su pėda lokalizavo O. Šakienė. Šiandien jis yra Petkevičių sodyboje, 100 m į PV nuo gyvenamojo namo, į Besenio ežerą besileidžiančiame krūmų priaugusiame šlaitelyje (N54°45′27,3′, E24°43′15,5′). Akmuo vidutinio stambumo ir smulkiagrūdis granitas, matoma jo dalis yra 55x65 cm dydžio, virš žemės iškilusi vos 5–8 cm. Pėda nukreipta į ežero pusę (apie 300°), 22 cm ilgio. Užpentis ryškus, 2,5–3 cm gylio, 6 cm pločio. Ties pirštais pėda seklesnė, 10 cm pločio.

Nei akmuo, nei pėda neturi atskiro pavadinimo (arba, keičiantis sodybos šeimininkams, – nebeturi).

Girnakalių radimvietė. Kaip Trakų pilies valda Girnakaliai istoriniuose šaltiniuose minimi bent jau nuo 1590 m. 1935 m. *Lietuvos žemės vardyno* anketoje užsiminta, jog Girna-

1 pav. Girnakaliuose, V. Lanko sodyboje, rasta girnapusės pusė. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 1. Half of a millstone found at the V. Lankas homestead in Girnakaliai village.

kaliuose randama girnų: „Sako, seniau kalę (dirbę) girnas; dar ir dabar randama po 1/2 akmens, o kai kada ir sveikų girnapusių“. Pasakojimuose apie XX a. čia vis dar išnyra pavardė *Girnakalys* arba minimi kiti šiuo amatu užsiimantys žmonės, plg.: „Buvo kaime senas žmogus, kuris nieko daugiau neveikė, tik ėjo kaldamas girnas visiems..“

Ekspedicijos metu aplankyta Vinco Lanko sodyba, esanti 300 m į R nuo kelio Geibonys–Abromiškės, 150 m į P nuo Besenio ežero, vidutinio statumo šlaite, kurį iš P riboja gili griova. Paaiškėjo, jog ir šios sodybos kieme, ir artimiausioje jos aplinkoje, įskaitant dirbamus laukus papėdėje (V kryptimi), ir griovos šlaitą (P kryptimi), nuolat randama girnapusių – dažniausiai pusiau sutrūkusių jų dalių (1 pav.). Sodybos gyventojai šias girnapuses naudoja kaip statybinę medžiagą arba puošia jomis savo namų aplinką.

Girnakalių girnapusės, lyginant jas su XIX a. pabaigoje – XX a. I pusėje naudotomis plokščiomis girnapusėmis, yra labiau senovinės išvaizdos, apatinė girnapusė būna kiek įdubusi, o viršutinė – nežymiai ištęsto kūgio formos. Jos iškaltos iš vidutiniškai 40 cm skersmens stambiagrūdžių riedulių, skylė – vidutiniškai 10–12 cm skersmens.

Nėra abejonės, jog Girnakaliai yra istorinė, ne vėliau kaip XVI a. įsikūrusi girnakalių gyvenvietė. Turint omenyje, jog už 380 m į P–PV nuo Lankų sodybos yra Sabonių sodyba, kurioje kasant kūdrą buvo rasta, anot pasakojimų, net keli šimtai girnapusių, girnos Girnakaliuose, matyt, buvo gaminamos ne vienoje vietoje. Įvairiais laikotarpiais galbūt net ir visose kaimo sodybose.

Giliame Besenio ežero duburyje įsikūrusio kaimo gyventojams aplinkinės moreninės kalvos veikiausiai buvo girnų žaliavos – granito riedulių – šaltinis, galbūt todėl čia įsikūrė ne žemdirbių, o amatininkų gyvenvietė.

Gojaus kaimo švento ąžuolo vieta. Ąžuolo vieta lokalizuota dalyvaujant iš Gojaus kilusiam Vaclovui Janavičiui (g. 1943 m., šiuo metu gyvena Elektrėnuose). Medis augo apie 280 m į Š nuo Gojaus miško pakraščio, 150 m į R nuo Gojaus kaimo pakraščio, apie 150 m į P nuo automagistralės Vilnius–Klaipėda, kelio į Perkūnakiemį ir Obenius Š pusėje (šiandien tai lauko kelias į Gojaus mišką ir tolyn – į Elektrėnus) (vietovėje apie N54°47′23′, E24°38′06′).

Tai būta didelio ir seno, ne mažiau kaip penkių vyrų apglėbiamo medžio, kuris buvo nukirstas dar prieš I Pasaulinį karą. Pravažiuojant ąžuolo vietą V. Janavičiui ją dažnai rodydavo tėvas, kuris tą patį pasakojimą buvo girdėjęs iš savo tėvo.

Padavimai Gojaus ąžuolą siejo su senovės lietuvių religija, dar XX a. pradžioje prie jo mėgo rinktis apylinkių jaunimas. Medį nukirto kažkieno paakintas ir tikėdamasis pasveikti džiova sirgęs vietos gyventojas. Iš ąžuolo buvo padirbinta daugelis antkapinių ir sodybų kryžių.

2 pav. Gojaus (Kloninių Mijaugonių) senovės gyvenvietėje rastas ietigalis. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 2. A spearhead found at the Gojus (Kloniniai Mijaugoniai) old settlement site.

Pasakojama, jog 1915 m. į Gojaus kaimą užėjo vokiečių kareiviai su karininku ir pasiėmę žemėlapį dar prašė parodyti medį – „bažnyčią“. Kai gojiečiai pasakė, kad ąžuolas nukirstas, vokiečiai labai stebėjosi. Parodžius jiems kelmą, sako, atsiduso karininkas ir pakraipęs galvą pasakė: „Gaila milžino“.

Gojaus kaimo ąžuolas sietinas su Gojaus mišku, kuris, kaip rodo naujausi tyrinėjimai, laikytinas lietuvių bajorų gyvenvietės – Perkūnakiemio – šventviete.

Gojaus (Kloninių Mijaugonių) senovės gyvenvietė. Ekspedicijos metu nustatyta, jog pastaraisiais metais savo tėvų sodybos vietoje, 400 m į P nuo automagistralės Vilnius–Klaipėda, 400 m į ŠV nuo Gojaus pilkapių (AR 280), dešiniajame melioracijos kanalo krante pasistatęs naują namą ir jame gyvenantis Algimantas Janavičius savo sodybos darže, P kryptimi palaipsniui nuolaidėjančioje vietovėje (apie N54°47′21,9′, E24°37′53,6′) rado ietigalį lauro lapo plunksna (2 pav.).

Sodybos žemės paviršiuje rasta smulkių titnago nuoskalėlių, lipdytos keramikos trupinių (visi mažesni nei 3x3 cm dydžio), geležies šlako gabalėlis. Ten pat rastas nedidelis žiestos kaimo keramikos fragmentas.

Tad žvalgytoje vietoje yra neįtvirtinta gyvenvietė, kuri pagal ietigalį gali būti datuojama I tūkst. viduriu – II puse ir šiame laikotarpyje turėtų būti siejama su netoliese esančiuose Gojaus pilkapiuose palaidotų žmonių bendruomene.

Vertybės teritorijai nustatyti ir chronologijai patikslinti būtini platesni tyrinėjimai.

The field surveys in Elektrėnai Municipality

In 2008, the KU archaeological expedition continued to survey suspected archaeological and mythological objects in Elektrėnai Municipality. The site of a destroyed mythological stone and the site of a stone with a footprint were located in Girnakaliai village and the find spot for mass produced millstones at this site was dated to about the 16th–19th centuries (Fig. 1). The place where a sacred oak was cut down in the early 20th century was located in Gojus village and an unenclosed settlement from the middle – second half of the 1st millennium (where a spearhead (Fig. 2) and small sherds of hand built pottery were found) was located on its boundary with Kloniniai Mijaugoniai village.

Vykintas Vaitkevičius,
Jevgenijus Žikulinas

Archeologijos ir mitologijos objektų žvalgymai

2008 m. žvalgymų projektas Alytaus, Kauno ir Vilniaus apskrityse apėmė 1891–1907 m. parengto topografinio vakarinių Rusijos imperijos gubernijų žemėlapio (M 1: 21 000) analizę ir jame pažymėtų pilkapių žvalgymus natūroje.

Rusijos imperijoje pilkapius kaip atskirus geografinius objektus žemėlapiuose pradėta